

Materiały roślinne odgrywały kluczową rolę w codziennym życiu społeczności łowców-zbieraczy epoki kamienia. Niestety, źródła tego typu zachowują się do czasów współczesnych bardzo rzadko. W północno-wschodniej Europie istnieje jednak godny uwagi wyjątek — datowane na IV i wczesne III tysiąclecie p.n.e. stanowisko Šventoji na Litwie. Odkryto tu niezwykle kolekcję artefaktów drewnianych, obejmującą tysiące przedmiotów i ich fragmentów, w tym konstrukcje do połowu ryb, łódź dłubankę i słynną drewnianą statuę idola. Obok nich wystąpiły także liczne mniejsze przedmioty, takie jak wiosła, pływaki do sieci, ościenie do łowienia ryb, łuki, strzały, różnego typu pojemniki, styliska siekier i młotki, łącznie ponad 530 okazów. Znaleźiska te stanowią najpewniej największą kolekcję tego typu wytworów, związaną ze społecznościami łowców-zbieraczy-rybaków epoki kamienia w Europie. Dodatkowo na stanowisku w Šventoji odkryto liczącą setki okazów, unikalną kolekcję wytworów z włókien roślinnych, wśród których wystąpiły dobrze zachowane sznury o różnym przeznaczeniu, sieci rybackie oraz maty.

Opisywany projekt ma dwa podstawowe cele: archeologiczny, przyczyniający się do lepszego zrozumienia społeczności ludzkich epoki kamienia oraz metodologiczny, odnoszący się do konieczności zbudowania poprawnej metodyki badań dawnych wytworów z surowców roślinnych. Na froncie archeologicznym (poziom 1) głównym celem jest zbudowanie kompleksowej wiedzy na temat wytwarzania i użytkowania produktów wykonanych z surowców roślinnych (drewna i włókien roślinnych) przez społeczności łowiecko-zbieracko-rybackie zamieszkujące Nizinę Wschodniobałtycką w środkowym Holocenie. Chcemy pogłębić naszą wiedzę na temat (1) znaczenia rodzaju surowca w wytwórstwie przedmiotów drewnianych i wykonanych z innych gatunków roślin, (2) technik i narzędzi stosowanych do wykonywania przedmiotów z drewna i włókien roślinnych, (3) sposobów wykorzystywania różnych przedmiotów drewnianych i produktów z włókien roślinnych, (4) roli artefaktów kamiennych (nie krzemiennych) w przetwarzaniu surowców roślinnych oraz (5) roli przedmiotów wykonanych z surowca roślinnego w codziennym życiu łowców-zbieraczy-rybaków ze środkowego Holocenu. Z perspektywy metodologicznej (poziom 2), głównym celem projektu jest sformułowanie podstaw metodyki analizy traseologicznej artefaktów drewnianych, która będzie dostosowana do ich unikalnych cech, ze szczególnym uwzględnieniem procedury badań zmierzających do interpretacji ich funkcji. W odróżnieniu do sytuacji mającej miejsce w przypadku wytworów kamiennych i kościanych, nie opracowano bowiem do tej pory kryteriów analizy traseologicznej artefaktów drewnianych, uwzględniających ich specyfikę. Ten aspekt badań prowadzonych w projekcie rodzi szereg ważnych pytań, jak np. w jakim stopniu metody opracowane na potrzeby analizy mikroskopowej przedmiotów kamiennych i kościanych można zastosować do artefaktów drewnianych? Jakie dodatkowe kryteria i procedury są niezbędne do prowadzenia wiarygodnej i poprawnej analizy traseologicznej prehistorycznych artefaktów drewnianych? Co więcej, w trakcie prowadzonych przez nas badań dokładnie przeanalizujemy znaczenie procesów podepozycyjnych (wpływających na zabytek po jego zdeponowaniu w ziemi) oraz procesu konserwacji na ślady technologiczne i użytkowe powstające na przedmiotach drewnianych.

Metoda traseologiczna jest głównym narzędziem badawczym w naszym projekcie. Umożliwia ona interpretację sposobu wykonania i funkcji artefaktów w oparciu o czytelne na nich ślady technologiczne (powstałe podczas ich produkcji) oraz użytkowe (powstałe podczas ich wykorzystywania). Wychodząc z opracowanych na potrzeby zabytków kamiennych i kościanych procedur analizy mikroskopowej, będziemy stopniowo dostosowywać je do specyfiki artefaktów drewnianych, do momentu opracowania dedykowanego im protokołu analizy traseologicznej. W celu określenia surowca użytego do wykonania analizowanych artefaktów drewnianych przeprowadzimy studia dendroarcheologiczne. Specjalistyczne badania pozostałości (rezyduów) odkrytych na badanych artefaktach ze Šventoji stanowią również kluczowy aspekt projektu. Obejmą one analizę mikroskopową *in situ* (na artefaktach), mikroskopię w świetle przechodzącym oraz badania z wykorzystaniem SEM, SEM-EDX, GC-MS i ATR-FT-IR. Do oceny archeobotanicznej próbek włókien roślinnych pobranych z artefaktów zostaną wykorzystane mikroskopy optyczne, wykorzystujące obserwacje w świetle odbitym, przechodzącym i spolaryzowanym (i SEM w razie potrzeby). Niezwykle ważną rolę w projekcie odegrają także szeroko zakrojone studia w zakresie archeologii eksperymentalnej. Zorganizujemy dwa międzynarodowe badania tego typu, w trakcie których przeprowadzone zostaną doświadczenia kluczowe dla zaplanowanych badań traseologicznych oraz stworzone zostaną bazy referencyjne dla prowadzonych analiz technologicznych i funkcjonalnych oraz studiów archeobotanicznych.